

Date: 9th May-2026

MASOFAVIY O‘QITISH METODIKASINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Bahromov Nurzodjon Berdiyov o‘g‘li

Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti Tarix fakulteti Milliy g‘oya, ma‘naviyat asoslari va huquq ta‘limi yo‘nalishi 201-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada masofaviy o‘qitish metodikasining samaradorligini oshirishga oid nazariy asoslar ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Zamonaviy ta‘lim tizimida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi natijasida masofaviy ta‘lim shakllari rivojlanib, ularning pedagogik samaradorligini oshirish muhim ilmiy muammoga aylangan. Maqolada masofaviy ta‘limning mohiyati, uning didaktik tamoyillari, interaktiv metodlari hamda o‘quv jarayoniga ta‘sir etuvchi omillar tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro va milliy tajriba asosida samaradorlikni oshirish yo‘llari ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: masofaviy ta‘lim, pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar, raqamli platformalar, samaradorlik, didaktika, ta‘lim sifati.

Аннотация: В данной научной статье на основе научных источников анализируются теоретические основы повышения эффективности методики дистанционного обучения. В условиях современной системы образования широкое внедрение цифровых технологий способствует развитию форм дистанционного обучения, что делает повышение их педагогической эффективности важной научной проблемой. В статье рассматриваются сущность дистанционного обучения, его дидактические принципы, интерактивные методы, а также факторы, влияющие на учебный процесс. Кроме того, на основе международного и национального опыта представлены пути повышения эффективности.

Ключевые слова: дистанционное обучение, педагогические технологии, интерактивные методы, цифровые платформы, эффективность, дидактика, качество образования.

Abstract: This scientific article analyzes the theoretical foundations for improving the effectiveness of distance learning methodology based on scholarly sources. In the modern education system, the widespread implementation of digital technologies has led to the development of distance learning formats, making the enhancement of their pedagogical effectiveness an important scientific issue. The article examines the essence of distance learning, its didactic principles, interactive methods, and factors influencing the learning process. It also outlines ways to improve effectiveness based on international and national experience.

Keywords: distance learning, pedagogical technologies, interactive methods, digital platforms, effectiveness, didactics, quality of education.

Masofaviy ta‘lim bugungi kunda global ta‘lim tizimining ajralmas qismiga aylandi. UNESCO ma‘lumotlariga ko‘ra, 2020-yildan boshlab dunyo bo‘ylab 1,5 milliarddan ortiq talaba masofaviy ta‘lim shakliga o‘tgan, bu esa masofaviy o‘qitish metodikasini

Date: 9th May-2026

takomillashtirish zaruratini keskin oshirdi. Masofaviy ta'lim – bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi masofadan turib amalga oshiriladigan ta'lim jarayonidir. Ushbu tizimda asosiy e'tibor o'quvchining mustaqil faoliyatini tashkil etish, interaktivlik va individual yondashuvga qaratiladi. O'zbekiston Respublikasida ham masofaviy ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasida ta'limni raqamlashtirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish;
- qiyosiy tahlil;
- tizimli yondashuv;
- pedagogik kuzatuv va umumlashtirish.

Masofaviy ta'lim samaradorligini baholashda asosiy mezonlar sifatida quyidagilar olindi:

- bilimlarni o'zlashtirish darajasi;
- o'quvchilarning faolligi;
- interaktivlik darajasi;
- texnologik infratuzilma sifati [4].

Tadqiqotda xorijiy (Anderson, Moore, Garrison) va mahalliy olimlarning ishlari o'rganildi va natijada tahlillar shuni ko'rsatadiki, masofaviy ta'lim samaradorligi quyidagi omillarga bog'liqligi aniqlandi:

1. pedagogik dizayn sifati ya'ni Garrison va Anderson tadqiqotlariga ko'ra, samarali masofaviy ta'lim uch komponentga asoslanadi: kognitiv mavjudlik, ijtimoiy mavjudlik va o'qituvchi mavjudligi .

2. texnologik platformalar borligi Moodle, Google Classroom kabi platformalardan foydalanish o'quv jarayonini 30–40% ga samaraliroq tashkil etish imkonini beradi.

3. interaktiv metodlardan foydalanish ya'ni tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interaktiv darslar an'anaviy ma'ruzaga nisbatan bilim o'zlashtirishni 25% ga oshiradi.

4. motivatsiya omili bo'lib o'quvchilarning ichki motivatsiyasi yuqori bo'lganda masofaviy ta'lim samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Masofaviy o'qitish metodikasining samaradorligini oshirish masalasi zamonaviy pedagogika va ta'lim texnologiyalari sohasida eng dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, masofaviy ta'lim samaradorligi birgina texnologik vositalarga emas, balki kompleks yondashuvga – pedagogik dizayn, psixologik omillar, kommunikativ muhit va boshqaruv tizimining uyg'unligiga bog'liqdir. Avvalo, masofaviy ta'limda "transaksion masofa" tushunchasi alohida ahamiyatga ega. Michael G. Moore tomonidan ilgari surilgan ushbu nazariyaga ko'ra, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi masofa nafaqat geografik, balki psixologik va pedagogik omillar bilan ham belgilanadi. Agar o'qituvchi tomonidan muntazam aloqa, feedback va interaktivlik ta'minlanmasa, o'quvchi bilimni yetarli darajada o'zlashtira olmaydi. Shu sababli, zamonaviy masofaviy ta'lim tizimlarida kommunikatsiya vositalari – forumlar, videokonferensiyalar, chatlar

Date: 9th May-2026

muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muntazam muloqot mavjud bo'lgan kurslarda o'quvchilarning muvaffaqiyat darajasi 20–30% ga yuqori bo'ladi. Bundan tashqari, masofaviy ta'limni samarali tashkil etishda didaktik modellarning ahamiyati kata bo'lib, Gilly Salmon tomonidan ishlab chiqilgan besh bosqichli model masofaviy ta'lim jarayonini tizimli ravishda tashkil etishga xizmat qiladi va ushbu modelga ko'ra, dastlab o'quvchilar platformaga moslashtiriladi (kirish bosqichi), keyin esa ijtimoiylashuv orqali guruh muhitiga jalb etiladi. Keyingi bosqichlarda bilim almashinuvi va mustaqil fikrlash rivojlanadi. Ushbu modelning afzalligi shundaki, u o'quvchining faol ishtirokini bosqichma-bosqich oshiradi, bu esa bilimlarning chuqur o'zlashtirilishiga olib keladi. Ilmiy tadqiqotlar masofaviy ta'lim samaradorligida kognitiv, ijtimoiy va o'qituvchi mavjudligi muhim ekanligini ko'rsatadi. D. Randy Garrison va Terry Anderson tomonidan ishlab chiqilgan "Community of Inquiry" modeli aynan shu uch komponentga asoslanadi. Kognitiv mavjudlik – bu bilimni anglash va tahlil qilish jarayoni bo'lsa, ijtimoiy mavjudlik – o'quvchilar o'rtasidagi muloqot va hamkorlikni anglatadi. O'qituvchi mavjudligi esa ta'lim jarayonini boshqarish, yo'naltirish va motivatsiya berish orqali ifodalanadi. Ushbu model asosida tashkil etilgan kurslarda o'quvchilarning faolligi va bilim darajasi an'anaviy kurslarga nisbatan yuqori bo'lishi aniqlangan. Masofaviy ta'lim samaradorligini belgilovchi yana bir muhim omil – bu o'quvchilarning motivatsiyasidir. Edward L. Deci va Richard M. Ryan tomonidan ishlab chiqilgan o'z-o'zini aniqlash nazariyasiga ko'ra, ichki motivatsiya mavjud bo'lgan sharoitda o'quvchilar bilimni chuqurroq o'zlashtiradi [8]. Masofaviy ta'limda esa motivatsiya muammosi dolzarb hisoblanadi, chunki o'quvchi mustaqil ishlashga majbur bo'ladi. Shu sababli, gamifikatsiya, reyting tizimlari va rag'batlantirish mexanizmlarini qo'llash samarali natija beradi. Texnologik infratuzilma masofaviy ta'lim samaradorligining asosiy komponentlaridan biridir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori sifatli platformalardan foydalanish o'quv jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydi. Masalan, LMS (Learning Management System) tizimlari orqali o'quv materiallarini tizimli joylashtirish, testlar va topshiriqlarni avtomatlashtirish mumkin. Shu bilan birga, video darslar, multimedia materiallar va interaktiv topshiriqlar o'quvchilarning qiziqishini oshiradi. Biroq, texnologiyalarning mavjudligi yetarli emas – ularni to'g'ri pedagogik yondashuv bilan uyg'unlashtirish zarur. Mahalliy tadqiqotlar ham masofaviy ta'lim samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasiga bog'liq ekanligini tasdiqlaydi. O'qituvchi zamonaviy texnologiyalarni bilmasa yoki ularni to'g'ri qo'llay olmasa, hatto eng ilg'or platformalar ham kutilgan natijani bermaydi. Shu sababli, o'qituvchilarni muntazam ravishda qayta tayyorlash va malakasini oshirish muhim hisoblanadi. Masofaviy ta'lim jarayonida uchraydigan muammolarni tahlil qilish ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Eng asosiy muammolardan biri – texnik cheklovlar. Internet tezligining pastligi yoki qurilmalar yetishmasligi o'quv jarayonini izdan chiqaradi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda bu muammo dolzarb hisoblanadi. Bundan tashqari, nazorat va baholash tizimi ham murakkablik tug'diradi. Masofaviy ta'limda akademik halollikni ta'minlash uchun maxsus texnologiyalar – proctoring tizimlari joriy etilmoqda. Shuningdek, masofaviy ta'limda ijtimoiy izolyatsiya muammosi ham mavjud. O'quvchilar o'zaro jonli muloqotdan mahrum bo'lgani sababli, ularning ijtimoiy ko'nikmalari

Date: 9th May-2026

sustlashishi mumkin. Shu sababli, guruhli loyihalar, muhokamalar va jamoaviy topshiriqlarni joriy etish tavsiya etiladi. Masofaviy ta'lim samaradorligini oshirishda zamonaviy yondashuvlardan biri – blended learning (aralash ta'lim) modelidir. Ushbu model an'anaviy va masofaviy ta'limni birlashtirib, ularning afzalliklarini uyg'unlashtiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, blended learning modeli qo'llanilganda o'quvchilarning bilim darajasi yuqori bo'ladi. Bundan tashqari, adaptiv o'qitish texnologiyalari ham samaradorlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bu texnologiyalar o'quvchining individual xususiyatlariga mos ravishda ta'lim jarayonini moslashtiradi. Masalan, sun'iy intellekt asosidagi tizimlar o'quvchining bilim darajasini tahlil qilib, unga mos topshiriqlarni taklif etadi. Yana bir muhim jihat – bu kontent sifati. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, vizual va multimedia elementlarga boy materiallar o'quvchilarning e'tiborini 2 barobar ko'proq jalb qiladi. Shu sababli, video darslar, infografikalar va interaktiv simulyatsiyalar keng qo'llanilishi zarur. Xulosa qilsak masofaviy o'qitish metodikasining samaradorligini oshirish ko'p omilli jarayon bo'lib, u pedagogik, texnologik va psixologik komponentlarning uyg'unligini talab etadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. UNESCO. Education in a post-COVID world. Paris, 2021, p. 15–18.
2. Moore M. Distance Education Theory. New York, 2013, p. 45–52.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Raqamli O'zbekiston – 2030. 2020, 15-bet.
4. Anderson T. The Theory and Practice of Online Learning. Canada, 2011, p. 67–72.
5. Garrison D., Anderson T. E-learning in the 21st century. London, 2003, p. 89–95.
6. Bates A. Teaching in a Digital Age. Vancouver, 2015, p. 120–126.
7. Bonwell C., Eison J. Active Learning Strategies. Washington, 1991, p. 33–38.
8. Deci E., Ryan R. Intrinsic Motivation and Self-Determination. New York, 2000, p. 55–60.
9. Moore M. Handbook of Distance Education. USA, 2013, p. 200–210.

